

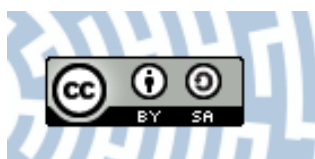

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: O ekwiwalencji w tłumaczeniu terminologii odszkodowawczej (na przykładzie języka angielskiego i polskiego)

Author: Katarzyna Strębska-Liszewska

Citation style: Strębska-Liszewska Katarzyna. (2020). O ekwiwalencji w tłumaczeniu terminologii odszkodowawczej (na przykładzie języka angielskiego i polskiego). W: J. Lubocha-Kruglik, O. Małyś, G. Wilk (red.), "Przestrzenie przekładu. T. 4" (S. 279-293). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Katarzyna Strębska-Liszewska

Uniwersytet Śląski w Katowicach

O ekwiwalencji w tłumaczeniu terminologii odszkodowawczej (na przykładzie języka angielskiego i polskiego)

1. Ekwiwalencja – uwagi wstępne, definicja, główni teoretycy i założenia

Tematem niniejszego artykułu jest problem ekwiwalencji w tłumaczeniu terminologii odszkodowawczej z języka angielskiego na polski i z polskiego na angielski. W pierwszej kolejności uściślimy, co będziemy rozumieć przez ekwiwalencję, która, jako kluczowe pojęcie teorii przekładu, znalazła się w centrum zainteresowania wielu językoznawców, począwszy od Romana Jakobsona¹ i Eugene’a Nidy², prekursorów w tej dziedzinie, poprzez Johna C. Catforda³, Charles’a R. Tabera⁴, Rogera Bella⁵ i Petera Newmarka⁶ po Jeana-Paula Vinaya i Jeana Dalbarneta⁷. Na gruncie polskiej translatoologii powinniś-

¹ R. JAKOBSON: *On Linguistics Aspects of Translation*. London–New York 2000, s. 113–118.

² E. NIDA: *Towards a Science of Translating*. Leiden 1964.

³ J.C. CATFORD: *A Linguistic Theory of Translation*. London 1965.

⁴ E. NIDA, C.R. TABER: *The Theory and Practice of Translation*. Leiden 1969.

⁵ R. BELL: *Translation and Translating: Theory and Practice*. London 1991.

⁶ P. NEWMARK: *Approaches to Translation*. Oxford–New York 1981.

⁷ J.P. VINAY, J. DARBELNET: *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Transl. J.C. SAGER, M.J. HAMEL. Amsterdam–Philadelphia 1995.

my wspomnieć Alicję Pisarską i Teresę Tomasziewicz⁸ oraz Barbarę Kielar⁹. Z kolei w odniesieniu do przekładu prawniczego i juryslingwistyki znamienny wkład w poznanie mechanizmów ekwiwalencji wnieśli Jerzy Pieńkos¹⁰ oraz Ewa Myrczek-Kadłubicka¹¹. W części teoretycznej zaprezentowane zostaną teorie ekwiwalencji, które wywarły największy wpływ na ukształtowanie się rozumienia pojęcia z translatologicznego punktu widzenia.

W ujęciu węższym, które interesuje nas najbardziej, ekwiwalencję możemy zdefiniować jako równoważność semantyczną na poziomie języka między tekstem wyjściowym a tekstem docelowym¹². Według Jean'a Delisle'a jest to „poszukiwanie analogii pomiędzy dwiema jednostkami językowymi, które posiadają prawie tę samą denotację i tę samą konotację”¹³. Zwrócenie uwagi na poziom denotacyjny i konotacyjny znaczenia i na jego wpływ na ekwiwalencję zawdzięczamy z kolei Wernerowi Kollerowi, który dokonał rozróżnienia na ekwiwalencję denotacji (na poziomie ładunku informacyjnego odnoszącego się do rzeczywistości pozajęzykowej), ekwiwalencję konotacji (na poziomie stylu i rejestru), ekwiwalencję normy tekstowej (na poziomie stylu), ekwiwalencję pragmatyczną (na poziomie pozajęzykowym) oraz na ekwiwalencję formalno-estetyczną (na poziomie efektu wywieranego na odbiorcy)¹⁴.

Wśród propozycji klasyfikacyjnych warto wspomnieć rozróżnienie na korespondencję formalną i ekwiwalencję tekstualną (*formal correspondence and textual equivalence*)¹⁵ oraz ekwiwalencję formalną i dynamiczną (*formal and dynamic equivalence*)¹⁶ semantyczną i komunikatywną metodę tłumaczenia (*semantic and communicative translation*)¹⁷ oraz na ekwiwalencję semantyczną i funkcjonalną (*semantic and functional equivalence*)¹⁸. Owa występująca w niemal wszystkich opracowaniach dychotomia będzie niejako punktem wyjścia naszych dalszych rozważań stanowiących przedmiot niniejszego artykułu.

⁸ A. PISARSKA, T. TOMASZKIEWCZ: *Współczesne tendencje przekładoznawcze: podręcznik dla studentów neofilologii*. Poznań 1996.

⁹ B. KIELAR: *Zarys translatoryki*. Warszawa 2003.

¹⁰ J. PIEŃKOS: *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie. Aspekty lingwistyczne i pozalingwistyczne*. Warszawa 1993.

¹¹ E. MYRCZEK-KADŁUBICKA: *Ekwiwalencja w tłumaczeniu prawnym. The Problem of Equivalence in Legal Translation*. Katowice 2004.

¹² U. DAŃBASKA-PROKOP: *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*. Częstochowa 2000, s. 68–75.

¹³ J. DELISLE: *La traduction raisonnée. Manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français 3e édition*. Ottawa 2013.

¹⁴ W. KOLLER: *The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies*. Amsterdam 1995, s. 191–222.

¹⁵ J.C. CATFORD: *A Linguistic Theory of Translation*. London 1965.

¹⁶ E. NIDA: *Towards a Science...*

¹⁷ P. NEWMARK: *Approaches to Translation*. Oxford–New York 1981.

¹⁸ R. BELL: *Translation and Translating...*

2. Ekwiwalencja terminologiczna, dynamiczna i funkcjonalna

W omówieniu terminologii specjalistycznej specyficznej dla prawa odszkodowań w systemie polskiego prawa cywilnego i angielskiego *common law* niezbędne będzie zdefiniowanie trzech rodzajów ekwiwalencji, które posłużą nam następnie do analizy tłumaczenia terminologii odszkodowawczej.

Zacznijmy od definicji ekwiwalencji terminologicznej zaproponowanej przez Stefana Kaufmana: „Ekwiwalencja terminologiczna to [...] relacja między terminami różnych języków oznaczającymi ten sam przedmiot lub pojęcie, podobnie jak synonimia to relacja między różnymi oznaczeniami tego samego pojęcia w tym samym języku. Ekwiwalencja terminologiczna, szczególnie istotna w tekstach specjalistycznych, występuje w każdym przekładzie, choć w różnym natężeniu”¹⁹.

Z kolei ekwiwalencja dynamiczna, oparta na zasadzie równoważności efektu, zdefiniowana jest na podstawie stopnia podobieństwa między odbiorem przekazu w języku źródłowym i języku docelowym²⁰. Nida i Taber zwracają uwagę na aspekt znaczeniowy oraz stylistyczny tekstu źródłowego. Według autorów tłumaczenie sprowadza się do „odtworzenia w języku docelowym możliwie najbliższego naturalnego ekwiwalentu języka źródłowego”²¹. Ze względu na złożoność i kontrowersyjność ekwiwalencji zwraca się niekiedy uwagę na to, że powinniśmy mówić raczej o stopniu podobieństwa (ang. *gradable similarity*), co byłoby uzasadnione nieuchwytnością samego pojęcia oraz wieloma przypadkami, gdzie tekst źródłowy opisuje sytuacje, instytucje i elementy kulturowe specyficzne dla danej społeczności językowej. Transfer ma wówczas charakter nie tyle językowy, ile kulturowy, i nieunikniona jest częściowa utrata znaczenia. Tłumacz może więc uzyskać efekt jedynie zbliżony (ang. *approximate*) do zamierzonego przez autora tekstu źródłowego. Do takiego podejścia przychylają się również Sandra L. Halverson²² oraz Peter Newmark²³.

W niektórych opracowaniach termin „ekwiwalencja dynamiczna” używany jest zamiennie z terminem „ekwiwalencja funkcjonalna”. W rzeczywistości jednak Nida wprowadził ów rodzaj ekwiwalencji w swojej publikacji *From one Language to Another* z 1969 roku, szczegółowiej zaś omówił go w kolejnym

¹⁹ S. KAUFMAN: *Problemy ekwiwalencji terminologicznej*. W: *Przekład, język, kultura*. Red. R. LEWICKI. Lublin 2002, s. 161.

²⁰ E. NIDA: *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden 1964, s. 159.

²¹ E. NIDA, C.R. TABER: *The Theory and Practice...*, s. 12.

²² S.L. HALVERSON: *The Concept of Equivalence in Translation Studies: Much Ado About Something*. Amsterdam 1997, s. 210.

²³ P. NEWMARK: *Paragraphs on Translation*. Clevedon 1993, s. 75.

studium *Language, Culture and Translating* z 1990 roku, w którym rozróżnia kilka stopni ekwiwalencji, rozumianej tutaj jako reakcja odbiorcy stanowiąca swoiste continuum. Jego dwie skrajne wartości zdefiniował Nida jako z jednej strony sytuację, w której odbiorcy tekstu przetłumaczonego mają wyobrażenie o tym, jak odbiorcy tekstu źródłowego mogli go zrozumieć (ekwiwalencja minimalna), z drugiej zaś – jako sytuację, w której odbiorcy tekstu przetłumaczonego rozumieją go w dokładnie taki sam sposób, w jaki rozumieją go odbiorcy tekstu źródłowego (ekwiwalencja maksymalna)²⁴. Z kognitywnego punktu widzenia ekwiwalencja funkcjonalna opiera się na poszukiwaniu najstosowniejszego ekwiwalentu w języku L2 przy zastosowaniu conceptualizacji danego terminu, tj. precyzyjnego wskazania celu i funkcji, którym on służy. Według Pieńkosa, „w przekładzie tekstów prawnych poszukiwanie ekwiwalentów powinno prowadzić do wskazania odpowiedniego terminu, pojęcia albo instytucji w języku docelowym, których funkcja będzie taka sama lub podobna, jaką pełni ona w tekście źródłowym. Chodzi o tzw. ekwiwalent funkcjonalny”²⁵.

Otto Kade wprowadza dodatkowo cztery możliwe typy ekwiwalencji:

- ekwiwalencja całkowita występująca wówczas, gdy pomiędzy dwoma pojęciami zachodzi odpowiedniość jeden do jeden (dotyczy to terminów identycznych należących do znormalizowanej terminologii);
- ekwiwalencja fakultatywna, o której mówimy wtedy, kiedy dla jednego pojęcia w języku źródłowym istnieje więcej odpowiedników w języku docelowym;
- ekwiwalencja zbliżona opisująca relację jeden do części;
- ekwiwalencja zerowa, o której będziemy mówić w przypadku braku ekwiwalentu w drugim języku (np. pojęcia związane ściśle z kulturą)²⁶.

Klasyfikację tę wykorzystamy jako metodę badawczą w celu ustalenia stopnia ekwiwalencji w tłumaczeniu na angielski i na polski terminów z dziedziny prawa odszkodowań.

3. Terminologia odszkodowawcza w języku polskim i jej ekwiwalenty angielskie

Termin „odszkodowanie”, inaczej rekompensata, jak nazwa wskazuje, jest nierozdzielnie związany ze szkodą oraz z odpowiedzialnością odszkodowaw-

²⁴ E. NIDA: *Toward a Science of Translating...*, s. 159.

²⁵ J. PIEŃKOS: *Przekład i tłumacz...*

²⁶ O. KADE: *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*. In: *Grundfragen der Unübersetzungswissenschaft*. Hrsg. A. NEUBERT. Leipzig 1968, s. 3–19.

czą. Najczęściej stosowanym ekwiwalentem angielskim jest tu termin „compensation”. Spotykamy się jednak również z terminami „damages”, „indemnity” czy „relief”, które mogą być poprzedzone atrybutami *pecuniary* lub *non-pecuniary*, w zależności od tego, czy odszkodowanie ma charakter pieniężny, czy niepieniężny. W polskim prawie cywilnym miarkowanie odszkodowania może się opierać bądź na rzeczywiście wyrządzonej szkodzie, bądź też, co w praktyce ma miejsce dużo częściej, na szacunkowych korzyściach, które poszkodowany uzyskałby, gdyby nie doszło do szkody. W obu sytuacjach mamy do czynienia z pojęciami znanymi w prawie rzymskim. Przypadek pierwszy to tzw. (łac.) *damnum emergens* (szkoda powstała), przypadek drugi natomiast to (łac.) *lucrum cessans* (utracone korzyści).

Odszkodowanie nie jest tożsame z zadośćuczynieniem. Zadośćuczynienie jest formą pieniężnej rekompensaty szkody niemajątkowej (*non-monetary loss*), a podstawą roszczeń jest tutaj odczuwana przez poszkodowanego krzywda (*harm*) w postaci ujemnych przeżyć, jak cierpienie fizyczne czy psychiczne. Celem zadośćuczynienia jest właśnie ich łagodzenie (*relief*), a nie, jak w przypadku odszkodowania, wyrównanie powstałej szkody (*compensation*). Zadośćuczynienie należne jest jedynie w przypadku wyrządzenia szkody na osobie. Uregulowanie prawne znajdziemy między innymi w art. 445 § 1 i § 2 oraz w art. 448. Czytamy w nich:

Art. 445 § 1. W wypadkach przewidzianych w artykule poprzedzającym sąd może przyznać poszkodowanemu odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego (*compensation for non-monetary loss, damages for non-pecuniary loss*) za doznaną krzywdę (*for the harm suffered*).

§ 2. Przywołany przepis stosuje się również w wypadku pozbawienia wolności (*deprivation of liberty*) oraz w wypadku skłonienia za pomocą podstępów, gwałtu lub nadużycia stosunku zależności do poddania się czynowi nierządnemu (*coercing by deceit, violence, or the abuse of the relationship of dependence to submit to an illicit sexual act*)²⁷.

W dalszej partii tekstu zestawienie tabelaryczne (tab. 1.) angielskich ekwiwalentów polskich terminów związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą oraz propozycja klasyfikacyjna dotycząca rodzaju ekwiwalencji według metody zaproponowanej przez Kadego. Terminy zgromadzono na podstawie materiałów wykorzystanych podczas zajęć ze studentami w Instytucie Języka Angielskiego Uniwersytetu Śląskiego, ich ekwiwalenty zaś opracowane zostały na podstawie oficjalnego tłumaczenia *Kodeksu cywilnego* pod redakcją Danuty Kierzkowskiej²⁸.

²⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny* (Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

²⁸ *The Polish Civil Code*. Eds. D. KIERZKOWSKA, J. MILER. Transl. O.A. WOJTASIEWICZ. Warszawa 1994.

Tabela 1

Angielskie ekwiwalenty polskich terminów związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą

Termin polski	Ekwiwalent angielski	Typ ekwiwalencji	Uzasadnienie
1	2	3	4
uszczerbek majątkowy / szkoda na mieniu	<i>loss in assets</i>	zbliżona	może wymagać doprecyzowania, jakie konkretnie rodzaje szkody są prawnie chronione
krzywda	<i>non-material injury / personal wrong / harm</i>	zbliżona / fakultatywna	możemy użyć <i>injury</i> , <i>wrong</i> , <i>harm</i> – wymaga doprecyzowania, że chodzi jedynie o szkodę niemajątkową
uszkodzenie ciała	<i>bodily injury</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „uszkodzenie ciała”
wywołanie rozstroju zdrowia	<i>disturbance of health</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „wywołanie rozstroju zdrowia”
uszczerbek na zdrowiu	<i>health impairment</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „uszczerbek na zdrowiu”
pozbawienie wolności	<i>deprivation of liberty</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „pozbawienie wolności”
odszkodowanie	<i>damages / compensation / indemnity</i>	zbliżona / fakultatywna	wymaga doprecyzowania, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
odpowiedzialność odszkodowawcza	<i>liability for damage</i>	zbliżona	wymaga doprecyzowania, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
powództwo o odszkodowanie	<i>claim for damages</i>	zbliżona	wymaga doprecyzowania, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
odpowiedzialność deliktowa	<i>liability in tort, tortious liability</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „czyn niedozwolony”, „delikt”
odpowiedzialność kontraktowa	<i>contractual liability</i>	całkowita	występuje w każdym systemie prawnym
zadośćuczynienie pieniężne	<i>pecuniary compensation for non-monetary loss</i>	całkowita	ekwiwalent angielski dokładnie określa, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
zadośćuczynienie	<i>compensation for non-monetary loss</i>	całkowita	ekwiwalent angielski dokładnie określa, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
przywrócenie do stanu poprzedniego	<i>restitution of the previous condition (art. 363 k.c.)</i>	całkowita	opiera się na instytucji prawa rzymskiego <i>restitutio in integrum</i>

cd. tab. 1

1	2	3	4
bezprawność czynu	<i>unlawfulness of an act</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „bezprawność”
działanie lub zaniechanie	<i>an act or omission</i>	całkowita	oparte na prawie rzymskim (<i>actio/omissio</i>)
zaniedbanie	<i>negligence</i>	całkowita	oparte na prawie rzymskim (<i>negligentia</i>)
za pomocą podstępny, gwałtu lub nadużycia stosunku zależności	<i>by deceit, violence, or the abuse of the relationship of dependence</i>	zbliżona	<i>the abuse of the relationship of dependence</i> – termin nieostry, wymaga doprecyzowania
poddanie się czynowi niezgodnemu	<i>to submit to an illicit sexual act</i>	zbliżona	termin nieostry, wymaga doprecyzowania
naprawić szkodę	<i>to redress damage</i>	zbliżona	<i>damage</i> wymaga doprecyzowania
ubiegać się o odszkodowanie	<i>to claim damages</i>	zbliżona	wymaga doprecyzowania, o jaki rodzaj odszkodowania chodzi
dochodzić roszczeń z tytułu czynu niedozwolonego	<i>to claim compensation for a damage caused by a tort</i>	zbliżona	<i>damage, tort</i> – wymagają doprecyzowania
niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania	<i>non-performance or undue performance of an obligation</i>	zbliżona	termin nieostry, wymaga doprecyzowania
wina	<i>fault</i>	zbliżona	wymaga doprecyzowania*
czyn niedozwolony (w prawie cywilnym)	<i>Tort / tortious act</i>	zbliżona	różne systemy prawne różnie rozumieją „czyn niedozwolony”, „delikt”

* W systemie anglosaskim wyróżniamy cztery stopnie zawinienia: zachowanie celowe w stosunku do popełnionego czynu (*a person acts purposely or criminally*); zachowanie świadome lub umyślne w stosunku do popełnionego czynu (*a person acts knowingly*); zachowanie lekkomyślne w stosunku do popełnionego czynu (gdy sprawca świadomie lekceważy obiektywne ryzyko zaistnienia szkody mogącej wystąpić wskutek jego zachowania) (*a person acts recklessly*); zachowanie niedbałe w stosunku do popełnionego czynu (gdy sprawca powinien być świadomy obiektywnego ryzyka zaistnienia szkody mogącej wystąpić wskutek jego zachowania) (*a person acts negligently*).

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż każdy termin tak naprawdę wymaga uściślenia oraz tzw. definicji legalnej, która wiążąco ustala znaczenie określonego terminu prawnego. Terminy te są często nieostre: ekwiwalencja całkowita jest wówczas praktycznie niemożliwa do uzyskania, gdyż źródła zakresu znaczeniowego każdego terminu tudzież zwrotu prawnego należy szukać bądź w orzecznictwie (w przypadku prawa *common law*), bądź w prawie stanowionym, aktach normatywnych, kodeksach, ustawach itp. (prawo większości krajów europejskich: np. polskie, francuskie, niemieckie, rosyjskie). Ekwiwalencja

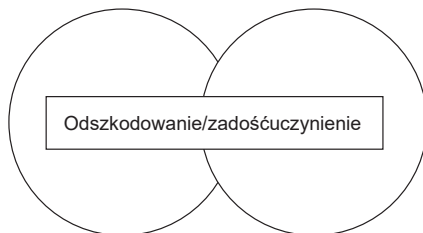
całkowita występowała jedynie w przypadkach, w których odpowiednik angielski miał charakter opisowy i funkcjonalny (np. *pecuniary compensation for non-monetary loss*) bądź wówczas, gdy termin miał swoje korzenie w prawie rzymskim (np. *restitutio in integrum*). W pozostałych przypadkach mamy do czynienia najczęściej z ekwiwalencją zbliżoną. Okazuje się, iż nawet terminy typu „zaniedbanie” czy „wina” wymagają uściślenia, gdyż w grę zawsze wchodzi „stopień winy”. Najbezpieczniej, jak wynika z analizy, jest odwołać się do instytucji znanych w prawie rzymskim, które wykazują pewien uniwersalizm. Nie zawsze jest to jednak możliwe, gdyż pomimo zaadaptowania terminów i konstrukcji rzymskich prawo podlega nieustannym zmianom koniecznym do dostosowania go do zmieniającej się rzeczywistości.

4. Terminologia odszkodowawcza w języku angielskim i jej polskie ekwiwalenty

W systemie angielskim spotykamy się z dwoma terminami: „damages” i „compensation”. Różnica sprowadza się do wyrównawczego charakteru *compensation*. *Damages* nie zawsze ma charakter kompensacyjny, odszkodowanie tego typu może być zasądzone w celu powstrzymania sprawcy od popełniania dalszych czynów niedozwolonych bądź w wyniku obrazy sądu. Zadaniem *compensation* z kolei będzie zawsze zadośćuczynienie ofierze, wynagrodzenie jej uszczerbku czy to o charakterze materialnym, czy też psychicznym lub moralnym. Główna oś podziału w polskim prawie cywilnym, tj. rozróżnienie na odszkodowanie i zadośćuczynienie, nie ma tu więc zastosowania. Zależność tę możemy przedstawić następująco (rys. 1 i 2):

Rys. 1. Stosunek *damage* do *compensation*

Rys. 2. Stosunek odszkodowania do zadośćuczynienia

W przypadku *damages* i *compensation*, to drugie będzie pojęciem węższym, zawierającym się w ogólniejszym *damages*. W polskim systemie prawnym z kolei odszkodowanie i zadośćuczynienie rozpatrujemy osobno, nie są to jednak pojęcia wzajemnie wykluczające się. Punktem wspólnym będzie rekompensata pieniężna strat niemajątkowych. O ile funkcją zadośćuczynienia jest pokrycie wyłącznie uszczerbku o charakterze niemajątkowym, o tyle odszkodowanie może pokryć straty zarówno majątkowe, jak i niemajątkowe. *Damage* jako „szkoda”, „uszczerbek” jest rzeczownikiem niepoliczalnym, *damages* to rzeczownik z kategorii *pluralia tantum*. O *indemnity* z kolei będziemy mówić w kontekście reżimu kontraktowego, odszkodowanie tego typu występuje najczęściej w tzw. klauzuli indemnifikacyjnej (*indemnification clause*), którą tłumaczymy jako „klauzula wyłączenia odpowiedzialności”. Wówczas *indemnity* nie może być użyte w znaczeniu „kompensata za doznaną krzywdę”. Tłumacz powinien zatem doprecyzować, czy w grę wchodzi *compensatory indemnity*, czy *client indemnity*. W pierwszym przypadku termin „indemnity” pokrywać się będzie z terminem „compensation”²⁹ na poziomie semantycznym. *Indemnity* standardowo jednak odnosić się będzie do sytuacji, w której jedna ze stron, tzw. gwarant, przyjmuje na siebie ciężar ekonomiczny potencjalnego roszczenia. W systemie anglosaskim umowa taka nie musi mieć charakteru ubezpieczeniowego, w którym osoba ubezpieczona ma gwarancję wypłaty przez gwaranta odszkodowania w przypadku zaistnienia roszczenia po stronie osoby trzeciej (*third party indemnity*). Równie dobrze może to być na przykład umowa między przedsiębiorcami dotycząca przeniesienia praw lub świadczenia określonej usługi. Klauzula taka dotyczyć będzie tylko dwóch osób: stron umowy (*party to party indemnity*). Funkcją *indemnity* jest zatem ochrona potencjalnego dłużnika przed roszczeniami lub zwolnienie z odpowiedzialności. Poniżej przykładowa klauzula indemnifikacyjna:

The undersigned agrees to indemnify and hold harmless the Company [...] against any loss, liability, claim, damage and expense whatsoever arising out of or based upon any false representation or warranty or breach or failure by the undersigned to comply with any covenant or agreement made by the undersigned³⁰.

Niżej podpisany zobowiązuje się zabezpieczyć i chronić Spółkę [...] przed wszelkimi stratami, zobowiązaniami, roszczeniami, szkodami i wydatkami, które mogą być rezultatem fałszywego oświadczenia, naruszenia lub niewypełnienia przez niżej podpisanego jakiegokolwiek zobowiązania lub umowy, do wykonania których niżej podpisany byłby zobowiązany – tłumaczenie autorki.

²⁹ Źródło: https://www.legiscompare.fr/web/IMG/pdf/16_CH_8_Damages.pdf.

³⁰ Źródło: <https://www.lawinsider.com/clause/indemnity> (contract database and search engine).

Porównując zakres znaczeniowy terminów „compensation” oraz „indemnity”, można stwierdzić, iż ich relacja będzie przypominać rys. 2, w którym pojęcia rozpatrywane są osobno, ale istnieją między nimi punkty wspólne (tu funkcja wyrównawcza, czyli kompensacyjna obu konstrukcji prawnych).

Podobnie rzecz się ma w przypadku podziału na szkodę powstałą oraz utracone korzyści wspomniane wcześniej przy okazji omawiania różnicy pomiędzy *damnum emergens* a *lucrum cessans*. Na gruncie anglosaskim bardziej problematyczny przypadek, kiedy to w grę wchodzi również oszacowanie utraconych korzyści, regulowany jest przez prawo słuszności. Terminem najlepiej oddającym kontekst, w którym poszkodowany dochodzi wynagrodzenia strat, jest termin „equitable remedies”. Jest to instytucja prawa słuszności, która w praktyce obejmuje trzy formy: *specific performance*, *injunction* oraz *restitution*. Ostatnia z nich, *restitution*, czyli przywrócenie do stanu poprzedniego, istniejącego przed wyrządzeniem szkody, możliwa jest w bardzo niewielu przypadkach, jak już wspomnieliśmy przy okazji omawiania systemu polskiego. W większości sytuacji mamy do czynienia ze specjalnym nakazem sądowym (*a special court order*, *injunction*, *injunctive relief*) bądź z nakazem spełnienia określonych zobowiązań umownych (*order for specific performance*). W pozostałych przypadkach poszkodowany musi pozostać na odszkodowaniu pieniężnym (*monetary damages*, *pecuniary damages*), czyli najpowszechniej spotykanej metodzie reperacji.

Oprócz wspomnianych instytucji odszkodowawczych typowych dla prawa słuszności w prawie *common law* wyróżnić możemy sześć podstawowych typów odszkodowań, a mianowicie: odszkodowanie wyrównawcze lub kompensacyjne (*compensatory damages*), odszkodowanie za uboczne skutki zaniedbania / odszkodowanie za szkody uboczne / odszkodowanie wynikowe / odszkodowanie pośrednie (*incidental damages*), odszkodowanie za szkody wtórne lub następcze (*consequential damages*), odszkodowanie nominalne lub symboliczne (*nominal damages*), odszkodowanie oznaczone lub kara umowna (*liquidated damages*) oraz odszkodowanie prewencyjne, sankcyjne lub nawiązka odszkodowawcza (*punitive damages*).

Pierwsze z nich, *compensatory damages*, tłumaczymy jako odszkodowanie wyrównawcze, kompensacyjne. Odszkodowanie to wypłacane jest w celu bezpośredniego zrekompensowania poszkodowanemu straty związanej z działaniem bądź zaniechaniem. Ten typ odszkodowania zawiera w sobie również rekompensatę utraconego zarobku, czyli *lost profits*, które, jak już wspomnieliśmy, bywają mniej oczywiste niż rzeczywista szkoda.

Kolejny typ odszkodowania, *incidental damages*, tłumaczyć będziemy jako odszkodowanie za uboczne skutki zaniedbania, szkody uboczne, wynikowe, pośrednie. Mają one charakter uzupełniający w stosunku do *compensatory damages* i wypłacane są w sytuacji, gdy zaistnieją tzw. skutki uboczne, czyli na przykład wydatki ponoszone przez poszkodowanego w celu minimalizowania strat będących skutkiem zaniedbania.

Consequential damages, czyli odszkodowanie za szkody wtórne, następcze, to z kolei odszkodowanie związane ze skutkami zaniedbania i prowadzące do szkody bezpośredniej bądź też utraty zarobków, na przykład w przypadku niewywiązania się ze zobowiązania do naprawy urządzenia na czas, co skutkować będzie utratą potencjalnego dochodu producenta lub wytwórcy. Funkcja kompensacyjna stanie się tu więc spoiwem *compensatory damages* i *consequential damages*.

Czwarty rodzaj odszkodowania, *nominal damages*, czyli odszkodowanie nominalne, symboliczne, to kwota wypłacana w sytuacji, gdy poszkodowany ma trudności z udowodnieniem, iż rzeczywiście poniósł stratę.

Przedostatni rodzaj odszkodowania, *liquidated damages*, odszkodowanie oznaczone lub kara umowna, to kwota ustalona między stronami i zawarta w umowie na wypadek niedochowania przez jedną z nich warunków i postanowień. Praktyka orzecznicza w krajach systemu *common law* wskazuje, iż klauzula dotycząca *liquidated damages* jest najczęściej wkomponowana w umowy o świadczenia, w których przypadku oszacowanie szkody wiąże się z trudnościami, na przykład w sytuacji opóźnień lub zwłoki w wykonaniu zobowiązania.

Ostatnie ze wspomnianych typów odszkodowań to odszkodowanie sankcyjne, prewencyjne, nawiązka odszkodowawcza, czyli *punitive damages*. Zasądzane jest w drodze powództwa cywilnego i należy w przypadku, kiedy pozwany działał świadomie i umyślnie wyrządził szkodę w majątku powoda. Jest zatem związane z reżimem odpowiedzialności deliktowej i nie ma charakteru kompensacyjnego, lecz prewencyjno-odstraszający. W niektórych sytuacjach jego źródłem może być umowa. Wówczas jednak naruszenie umowy postrzegane jest samo w sobie jako delikt³¹. *Punitive damages* zasądzane są przez sąd na podstawie dotychczasowego orzecznictwa oraz tzw. *common sense* (kierując się argumentacją zdroworoządkową uzasadniającą przyznanie w danych okolicznościach takiej, a nie innej sumy).

W dalszej części tekstu zamieszczono zestawienie tabelaryczne (tab. 2) polskich ekwiwalentów angielskich terminów związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą zawierające propozycję klasyfikacyjną dotyczącą rodzaju ekwiwalencji według metody zaproponowanej przez Kadego. Zawarte w zestawieniu terminy angielskie zebrano na podstawie artykułów specjalistycznych objaśniających specyfikę instytucji odszkodowawczych w prawie *common law*³². Ekwiwalenty polskie z kolei opracowano na podstawie forum *ProZ.com* zrzeszającego tłumaczy tekstów specjalistycznych³³.

³¹ Źródło: https://saylordotorg.github.io/text_law-for-entrepreneurs/s19-remedies.html.

³² Ibidem.

³³ <https://www.proz.com>.

Tabela 2

Polskie ekwiwalenty angielskich terminów związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą

Termin angielski	Ekwiwalent polski	Typ ekwiwalencji	Uzasadnienie
1	2	3	4
<i>damages</i>	odszkodowanie	zbliżona	termin ogólny, wymaga doprecyzowania
<i>compensation</i>	wynagrodzenie / wyrównanie (funkcja kompensacyjna)	zbliżona	termin ogólny, wymaga doprecyzowania
<i>indemnity</i>	zabezpieczenie odszkodowawcze, przejęcie odpowiedzialności	zbliżona	tutaj: zakres znaczenia zawężony, może chodzić o znaczenie bardziej ogólne
<i>equitable remedies</i>	zadośćuczynienie na zasadach słuszności (w systemie prawie słuszności)	zbliżona	konieczne jest doprecyzowanie, że chodzi o prawo słuszności
<i>specific performance</i>	spełnienie określonych zobowiązań umownych (w systemie prawie słuszności)	zbliżona	konieczne jest doprecyzowanie, że chodzi o prawo słuszności
<i>restitution</i>	przywrócenie do stanu poprzedniego (w systemie prawie słuszności)	zbliżona	konieczne jest doprecyzowanie, że chodzi o prawo słuszności
<i>injunction</i>	nakaz sądowy (w systemie prawie słuszności)	zbliżona	konieczne jest doprecyzowanie, że chodzi o prawo słuszności
<i>compensatory damages</i>	odszkodowanie wyrównawcze	zbliżona	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną
<i>incidental damages</i>	odszkodowanie za uboczne skutki zaniedbania, szkody uboczne, wynikowe, pośrednie	zbliżona, fakultatywna	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną
<i>consequential damages</i>	odszkodowanie za szkody wtórne, następcze	zbliżona, fakultatywna	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną
<i>liquidated damages</i>	odszkodowanie oznaczone, kara umowna	zbliżona, fakultatywna	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną

cd. tab. 2

1	2	3	4
<i>nominal damages</i>	odszkodowanie nominalne, symboliczne	zbliżona, fakultatywna	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną
<i>punitive damages</i>	odszkodowanie sankcyjne, prewencyjne, nawiązka odszkodowawcza	zbliżona, fakultatywna	brak instytucji w prawie polskim – należy opisać funkcję pełnioną przez tę instytucję prawną

Przedstawione zestawienie pozwala stwierdzić, że w procesie przekładu terminów odszkodowawczych z angielskiego na polski zachodzi większe prawdopodobieństwo zidentyfikowania przypadków, w których charakter instytucji winniśmy (zgodnie z zasadami dobrej praktyki) przetłumaczyć, oddając ich funkcje. Przekład taki daje nam gwarancję, że w procesie przekładu znaczenie nie ulegnie zmianie. Główny problem sprowadza się do braku symetrycznej siatki pojęciowej w polskim systemie prawnym, co pozostawia tłumaczowi tylko jedno wyjście, a mianowicie zastosowanie metody opisowej, w której określimy funkcję danej konstrukcji prawnej. Przy tłumaczeniu w kierunku polski–angielski można zaobserwować ponadto większą dosłowność, co zapewne wynika z faktu, iż język angielski ma charakter bardziej uniwersalny i międzynarodowy, nie zawęża się geograficznie tylko do obszaru krajów opartych na *common law*, lecz ma zastosowanie także w tłumaczeniu aktów międzynarodowych. Tłumaczenie konstrukcji anglosaskich z kolei wymaga zastosowania techniki opisowej tam, gdzie brak odpowiednika instytucjonalnego bądź odpowiednik ten występuje z punktu widzenia pełnionych funkcji, różni się jednak pod względem nomenklatury. Możemy zaryzykować stwierdzenie, iż prezentowana konstatacja dotyczy tłumaczeń prawniczych w ogólności, wskazane jest jednakże przeprowadzenie podobnych analiz także w dziedzinach innych niż prawo odszkodowawcze w celu potwierdzenia zaprezentowanej hipotezy.

5. Wnioski

Przedstawiona w niniejszym opracowaniu definicja pojęcia ekwiwalencji okazała się niezbędna do zrozumienia kwestii, dlatego większość teoretyków proponuje zastosowanie „skali” podobieństwa, zamiast mówić o podobieństwie bądź o jego braku. Z zebranych terminów i ich odpowiedników w językach polskim i angielskim wynika, iż w większości sytuacji mamy do czynienia bądź z ekwiwalencją fakultatywną (np. odszkodowanie jako *damages, compensation*

lub *indemnity*, *liquidated damages* jako odszkodowanie oznaczone lub kara umowna, *punitive damages* jako odszkodowanie sankcyjne, prewencyjne lub nawiązka odszkodowawcza), bądź z ekwiwalencją zbliżoną (np. odszkodowanie jako *damages*, zadośćuczynienie jako *compensation for non-monetary loss*). Porównywanie obu systemów prawnych dowodzi, iż w tłumaczeniu prawniczym nie ma mowy o symetrii, w grę zawsze wchodzi pewien stopień nieprzystawalności. W tłumaczeniu terminów prawnych i prawniczych trudno doszukać się pary pojęć, w których przypadku mówilibyśmy o odpowiedniości jeden do jednego, czyli o ekwiwalencji absolutnej bądź całkowitej. Najdogodniejszym rozwiązaniem jest zastosowanie ekwiwalentu funkcjonalnego. Sytuacje, gdzie na polu zarówno formalnym, jak i semantycznym znaczenia pokrywają się idealnie, zdarzają się niezwykle rzadko. W przypadku terminologii odszkodowawczej możemy swobodnie użyć terminów „asymetria” i „nieprzystawalność”, aby opisać zależności pomiędzy siatkami pojęć obu systemów prawnych. Dotyczy to oczywiście nie tylko odszkodowań. Podobnie moglibyśmy przeanalizować dziedziny takie, jak polskie i angielskie prawo własności, polskie i angielskie prawo umów, polskie i angielskie prawo spadkowe. Ekwiwalenty terminów prawnych będą się zatem zawsze sytuowały gdzieś pomiędzy ekwiwalencją minimalną a ekwiwalencją maksymalną, by użyć sformułowań zaproponowanych przez Nidę. Z dydaktycznego punktu widzenia spostrzeżenia i obserwacje tu zawarte mogą mieć również zastosowanie praktyczne, jako że wskazują one przede wszystkim na konieczność osobnego wprowadzania obu zagadnień i opisowego ich potraktowania, co wydaje się uzasadnione, biorąc pod uwagę dwa zupełnie odmienne systemy prawne.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny* (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

The Polish civil code. Red. D. KIERZKOWSKA, J. MILLER i in. Przeł. O.A. WOJTASIEWICZ. Warszawa 1994.

Źródła internetowe

Contract database and search engine: <https://www.lawinsider.com/clause/indemnity> [dostęp: 28.12.2018].

Forum *ProZ.com* zrzeszające tłumaczy tekstów specjalistycznych: <https://www.proz.com> [dostęp: 28.12.2018].

Law for entrepreneurs, v.1.0: https://saylordotorg.github.io/text_law-for-entrepreneurs/s19-remedies.h zarówno tml [dostęp: 28.12.2018].

Societe de legislation comparee, chapitre 8 *Damages*: https://www.legiscompare.fr/web/IMG/pdf/16._CH_8_Damages.pdf [dostęp: 28.12.2018].

Катажина Стрембска-Лишевска

Эквивалентность терминологии, связанной с возмещением вреда (на примере английского и польского языков)

Резюме

В настоящей статье затрагивается проблема эквивалентности при переводе терминологии, связанной с возмещением вреда с польского языка на английский и с английского языка на польский. Англосаксонская и континентальная правовые системы пользуются разными понятийными сетками. Представленное в статье сопоставление терминов и их эквивалентов в польском и английском языках позволяет понять, почему значительное большинство теоретиков готово применять «шкалу» сходства вместо того, чтобы говорить о сходстве либо о его отсутствии. Из анализа вытекает, что чаще всего мы имеем дело с факультативной или частичной эквивалентностью. Сопоставление обеих правовых систем доказывает, что при переводе юридических терминов трудно найти пары понятий, в случае которых мы могли бы говорить об абсолютной или полной эквивалентности. Для переводчика правовых актов лучшим решением является применение функционального эквивалента.

Ключевые слова: эквивалентность, термин, вред, возмещение вреда, ответственность за возмещения вреда

Katarzyna Strębska-Liszewska

Equivalence in the Polish-English and English-Polish translation of legal terminology (related to compensation and damages)

Summary

The present paper is concerned with the problem of equivalence in the Polish-English and English-Polish translation of legal terminology related to compensation and damages. The Anglo-Saxon legal system differs from the codified continental systems as far as the terminology is concerned. The set of terms and their Polish/English equivalents presented here allows us to understand why the majority of theoreticians is inclined to apply a “scale” of equivalence instead of referring to the lack or presence thereof. The analysis is evidence that it is most frequently the facultative or approximate type of equivalence which one may encounter in the legal translation. Hardly any pair of equivalent terms may be deemed an example of absolute or total equivalence – such a conclusion can be arrived at by comparing the two legal systems. Under the circumstances, what seems to be the most convenient solution for a translator of legal texts, is to apply a functional equivalent.

Key words: equivalence, term, damage, compensation, liability for damage